

Ștefan Ion Ghilimescu

SCRIITORUL ROMÂN

*De la doctrina
și omagiile de partid
la premiul Nobel*

2023

Coperta și DTP: Mihaela Chiriță

Imagine coperta I: Rene Magritte, *Memory*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GHILIMESCU, ȘTEFAN ION

**Scriitorul român : De la doctrina și omagiile
de partid la premiul Nobel / Ștefan Ion Ghilimescu. -**

Craiova : Aius, 2023

ISBN 978-606-092-078-6

821.135.1

© Autorul

Editura **Aius** Craiova, 2023

str. Pașcani, nr.9, 200151

Tel.: 0351 467 471

e-mail: editura.aius@gmail.com

aius.ro

Este interzisă reproducerea totală sau parțială a textelor,
pe orice suport audio, video sau electronic, fără acordul
deținătorului drepturilor de autor.

ISBN 978-606-092-078-6

Cuprins

Titu Maiorescu și prigoana ideologiei comuniste.....	9
Cum l-au „câștigat” comuniștii pe Caragiale	25
Camil Petrescu și eșecul scontat al piesei <i>Caragiale</i> <i>în vremea lui</i>	34
Cum a virat Sadoveanu spre comunism.....	44
Sadoveanu privit prin propriu-i „Caleidoscop” partinic.....	54
Mihai Roller: terorism dus-întors	63
Academia comunistă și Brâncuși	69
Poeți după gratii.....	77
Canalul Morții.....	82
Câteva istorii despre cel de al III-lea Congres Mondial al Tineretului din R.P.R.....	89
Zăroni și... Fondul „Proprietatea”	102
Frații Haneș și postcomunismul românesc de tranziție	109
„Gazeta literară”, o publicație de cultură comunistă.....	115
IRRCS-ul și democrația comunistă.....	125
În jurul metamorfozei purpurii a lui G. Călinescu	135
Note despre umanismul și civilitatea lui G. Călinescu	144
Etajul, academicianul comunist; parterul, generalul burghez... ..	154
Titu Maiorescu față cu paznicii morali ai comunismului	160
Tudor Vianu cenzurat.....	168
Scriitorii și omagiile de partid	180
Jebeleanu și producția de literatură stalinistă.....	190

Blufurile de dres busuiocul ale memorialiștilor obsedantului deceniu	197
Comedia demascării de către politrucii comuniști a lui Radu Petrescu	205
Tudor Arghezi și filozofia faimoasei prefețe a lui Ion Caraion	217
G. Călinescu și tovarășul Beniuc	228
Maria Banuș și obsesia plafonului social-politic	237
Academia de pe Gianicolo și Revista Scriitorilor Români....	249
Cărturarul Mircea Popescu, criticul literar al exilului ignorat de istoria literaturii române	259
Un misionar al canonizării literaturii exilului anticomunist	267
Correspondența fraților Alexandru și George Ciorănescu. 1946-1964.....	279
Un mare român: Aureliu Răuță	289
Câteva note și precizări cu privire la Antoaneta Bodisco	298
David Popescu sau „Domnul Cicero”	305
Emil Botta, un <i>esprit fort</i>	315
Jurnalul lui Mircea Zaciuc	324
Corneliu Coposu în <i>Confesiuni</i>	337
Alexandru George la 10 ani de la moarte	350
Herta Müller. Nobelul pentru literatură în 2009	362

Titu Maiorescu și prigoana ideologiei comuniste

Comemorarea lui Titu Maiorescu, la 100 de ani de la trecerea din viață în nemurire, resuscită o serie de vechi întrebări (unele încă fără răspuns), pe care și le-au pus la vremea lor câteva generații de literați. Cea mai stăruitoare este legată, firește, de paradigma Maiorescu. Se naște critica literară românească odată cu el? Prin ce elemente *a fortiori* a marcat-o personalitatea lui odată pentru totdeauna? Și apoi, în ce măsură magistratura corifeului junimist a fost și poate fi considerată în continuare modelul prin excelență al unei critici curajoase și neobosite, menită, cum el însuși sublinia în *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872), a apăra „formele estetice cele mai curate” și a descuraja cu fermitate „producerea de maculatură literară”, ce „amenință a falsifica judecata publicului și a îneca lucrările cele mai bune”? Se poate reduce „curajoasa veghere a criticii” doar la un atare deziderat? Mai facem oare critică literară astăzi, precum Maiorescu, pentru a preveni și preîntâmpina o „epidemie literară”? De ce a fost nevoie, în deceniile șase și șapte al secolului trecut, ba chiar mult și după aceea, de o adevărată luptă pentru „reabilitarea” scriitorului și „reconsiderarea” operei sale critice?

Un G. Călinescu, ne amintim, considera critica de direcție maioresciană o formă perimată, necesară, cu siguranță, la vremea ei, din punct de vedere al trebuitorului suport cultural de dezvoltare și progres al nației, în context european, dar

depășită, din cauza așa-zisei „mediocrității necesare” a criticii, și în opoziție cu gradul de dividere a funcțiilor unei literaturi care se dezvoltă totuși după alte legități și se auto-inventează în permanență. Critica, se pronunța Călinescu, nu poate avea un caracter imuabil...

În plină epocă de înflorire a extremismului naționalist (1937-1940), fără să se fi manifestat până atunci ca un adept al criticii maioresciene (ba chiar dimpotrivă!), E. Lovinescu realizează cea mai bună monografie a fondatorului *Junimei*, id est, *T. Maiorescu*, Ed. Pentru Literatură și Artă Regele Carol II, 1940, o lucrare care valorifică magistral, față de alte încercări, și bogatul material evenimentțial din primele două volume de *Însemnări zilnice*, jurnalul adică, ținut de Titu Maiorescu încă de la 15 ani, îngrijit și publicat, cu inerente dificultăți de translare din germană în română, de I. Rădulescu-Pogoneanu, unul dintre emulii din prima generație postmaioresciană, fost student al autorului foarte timpuriului tratat de *Logică*. Incredibil dar adevărat: prea puținii comentatori la zi ai lucrării lovinesciene, completată mai apoi cu *Titu Maiorescu și contemporanii săi* (1943-1944) și *Titu Maiorescu și posteritatea sa critică* (1943), nu au băgat de seamă la momentul respectiv că *Prefața* autorului fixa cu deosebită precizie, rezumând de fapt teza întregului demers analitic, atenție! „marele rol, împlinit cu simț de orientare, talent și autoritate morală, *rol necesar atunci și actual și acum*” (s.n.) a întregii acțiuni culturale, literare și politice a lui Maiorescu. Citind în această cheie monografia Maiorescu, personal sunt încredințat că, prin ampla sinteză documentar-analitică, atent elaborată cu câțiva ani mai înainte, dar pusă pe piața literară la exact o sută de ani de la nașterea lui Titu Maiorescu, olimpiantul critic a fost, efectiv, recuperat, reinventat și restituit cu profesională scrupulozitate spiritului

modernității. Eliberat, în sfârșit, în acest spirit, de poza unui olimpianism judecătoresc, aulic, și interpretat pentru prima oară din perspectiva unității morale și aderenței cu sine a omului ca chintesență a unor multiple însușiri dar și inerente angoase, Lovinescu atribuie lui Maiorescu rolul *Îndrumătorului*, situat „la răspântiile culturii române”, de unde veghează, ca și odinioară, cu aceeași autoritate, care „i s-a menținut și astăzi, pentru că pleacă din însăși izvoarele spirituale fără moarte ale logicei, bunului-simț, bunului-gust, și s-a realizat într-o formă pură, fără vârstă”.

Reținând apodictul imuabil al acestei judecăți și privind mai îndeaproape lucrurile, se impune de făcut o observație categorică. E. Lovinescu a adoptat el însuși, la rigoare, până la un punct, în ultimii ani ai dramaticului deceniu patru din secolul trecut, modelul conservatorismului luminat (în artă și în politică) al lui Maiorescu (un adept al rigorii clasice și al regalității până în clipele din urmă ale vieții), fiind ferm convins, ca și înaintașul său cu mai bine de patruzeci de ani mai înainte, „că nu e cu putință ca un popor să se bucure de formele dinafară ale unei culturi mai înalte și să urmeze totodată înlăuntru *apucăturile barbariei*” (sublinierea mea). Cu această filozofie, valorificând în mod excepțional întinsul material inedit pe care i-l oferea *Jurnalul*, încercarea de reconstituire biografică a criticului va aborda, în mod excepțional, alături de *cursul vieții* lui Titu Maiorescu, și *latura ei intimă și psihologică*, caracterizată de un imens efort de supraordonare logic-rațională, atât de intens pilduitor și rezonant pentru ultimii ani de existență ai lui Lovinescu. Un aspect tratat în tot cuprinsul lucrării cu deosebită atenție și finețe, intens scaldat de un cald fluid intuitiv... – o spun fără nicio reținere. Înzestrat deopotrivă cu bogate daruri ale sensibilității și inteligenței, bine temperate însă de „un

anticipat sentiment al relativității”, în viziunea lui E. Lovinescu, care transformă într-un comentariu plin de sens diversele evenimente atât din viața omului, dar și a literaturii, politicianului sau magistratului, consemnate în paginile *Însemnărilor*, Maiorescu nu s-a impus și nu și-a dominat epoca nici prin „mari calități” și nici prin „însușiri excesive”, ci prin tăria și „echilibrul forțelor sufletești”, subordonate unor convingeri și idealuri nestrămutate.

A fost acest „om armonios”, dar lipsit de genialitate, cum crede E. Lovinescu (ca „ruptură a echilibrului forțelor sufletești”), acest caracter, ce și-a dominat moralicește opera, un critic literar? Criticul cu literă mare, dacă vrem? În contextul epocii lui – o epocă *ce făgăduia și nu ținea, cu planuri mari și realizări mici* –, titlul respectiv („inexistent până la dansul”), scrie E. Lovinescu, „a căpătat numai cu timpul o solemnitate ce îi acordă azi mai mult decât conține”. În această privință, continuă autorul *Istoriei civilizației române moderne*, „în afară de cele patru sau cinci articole de la începutul activității, întreaga lui operă critică nu e numai fragmentară, ci și ocazională: recenzii, necroloage, rapoarte academice, polemici, colaborație cerută pentru diverse publicații festive. Cu atât de mari mijloace intelectuale și însușiri de scriitor, după o jumătate de veac de activitate literară, sună concluzia, el se prezintă, așadar, posterității numai cu trei volume de articole: fenomenul merită subliniat și cercetat”. Și ce subliniază și fixează perfect motivat mai departe E. Lovinescu? Un desăvârșit „gust al modestiei” PRIMULUI CRITIC ROMÂN (vezi ediția „Minerva”, 1972, pag. 573), ale cărui studii „chiar sunt considerate ca simple păreri personale, notele, indicațiile unui cetitor, ale unui simplu om din public. [...] Modestia venea însă și din conștiința unei reale fărămișări a unui bloc ce nu s-a realizat niciodată”. Scriind *fără răsplă-*

tire bănească, la fel cu V. Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă, pentru E. Lovinescu, Titu Maiorescu n-a fost nici măcar un scriitor în sensul profesional al cuvântului. Pentru urmașul său, adevărata operă a lui Maiorescu rămâne imensul lui efort de creare a personalității, manifestată în multiple fațete și „într-un stil de viață compus din elemente legate într-un puternic fascicul”. Profesor, om politic, avocat de afaceri și un scriitor care și-a asumat un rol istoric în cultura țării, personalitatea lui Titu Maiorescu a impus și impresionat pe contemporani, în opinia lui E. Lovinescu, constituind o bornă și în viitorime, „printr-o conștiință a demnității personale (s.n.), adică prin unitate de reacțiune și caracter”; prin lipsa de ambiții a omului, „incapabil de tranzacții în materie de convingeri, cu o vădită sfortare spre imparțialitate și impersonalitate”.

Scrisă la maturitate, cu perfectă stăpânire și înțelegere a biografiei omului și multiplelor avataruri ale coagulării operei, monografia lui E. Lovinescu despre *T. Maiorescu* (completată imediat cu *Titu Maiorescu și contemporanii săi și Titu Maiorescu și posteritatea sa critică*) marchează nu numai începutul adevăratei și fundamentalei posterități critice a unei mari personalități a culturii române, dar și cel mai important demers de valorificare modernă a valențelor unei opere, ce are puțin obișnuita putere de a fi mereu exemplară și actuală. Din nefericire, din cauza nefastei „turciri” a țării, ca urmare a instalării cu tancurile la București a regimului marxist-leninist, de după cel de al doilea război mondial, atât T. Maiorescu cât și E. Lovinescu au devenit, în concepția propagandei comuniste, de inspirație jdanovistă și stalinistă, unii dintre principalii exponenți ai culturii imperialiste de tip occidental, împotriva cărora și căreia s-a declanșat o teribilă prigoană ideologică. Excepționalei trilogii exegetice dedicată

de E. Lovinescu *primului critic român*, unul din marile momente de sinteză a tinerei culturi românești, i-a fost furat în chip samavolnic timpul necesar pentru a putea fi receptată, comentată și asimilată în mod natural, deși, sigur, criticilor din prima generație postlovinesciană unele idei ale *exortației pro Maiorescu* a criticului de la *Sburătorul* nu le erau chiar complet necunoscute. O dovedește înaintea oricui foarte receptivul și informatul Tudor Vianu care, în *Trei critici literari*, Editura Biblioteca pentru toți, 1944, dedică filiației *primului critic* un triangular studiu de caz: T. Maiorescu, M. Dragomirescu, E. Lovinescu. Cum însă cu o floare nu se face primăvară, reacția acestei generații de critici în noile condiții social-istorice, când, efectiv, i s-a băgat pumnul în gură, fie nu s-a mai produs niciodată, fie a trebuit să fie amânată mai bine de două decenii, până când, serios deturnată, uneori, într-o atitudine și un limbaj de circumstanță, a putut găsi (încă sinuoase și dificile) căile întoarcerii raționale la argumentele estetice ale Întemeietorului. După o atât de îndelungată perioadă de excomunicare ideologică, punctul de vedere al lui Șerban Cioculescu, exprimat târziu, potrivit căruia critica maioresciană ar fi „o critică perimată în timp”, aproape că nu mi se mai pare un sacrilegiu.... Să rămânem însă deocamdată în perimetrul dirijismului cultural, sever subordonat sferei politico-ideologice a partidului unic, cel care, după modelul fratelui mai mare de la Moscova, urmărea distrugerea oricărei forme de creație autentică, ce ar fi putut aduce aminte de vechiul regim politic și așa-zisa „decadență burgheză”.

Într-un articol publicat în revista *Lupta de clasă*, nr. 4/1949, intitulat *Împotriva cosmopolitismului și obiectivismului burghez în științele sociale*, Leonte Răutu (doar membru C.C. al P.R.M pe atunci, căci mai târziu a devenit principalul ideolog al culturii democrat-populare, *sic!*), cali-

fica orice eventuală concesie făcută culturii și literaturii burgheze drept „obiectivism vegetarian”, etichetând totodată convingerile lui Titu Maiorescu în domeniul teoriei literare drept concepția unui adevărat „pontif al formalismului în artă”, exprimată de un „spirit cosmopolit” prin excelență... „Înarmați cu teoria marxist-leninistă și cu experiența oamenilor științei și culturii din Uniunea Sovietică, scria L.R., să ducem un război necruțător împotriva ploconirii în fața culturii occidentale, imperialiste, un război necruțător împotriva oricăror influențe ale ideologiei burgheze în rândurile noastre”. Primul care îl atacă dur, după această directivă, pe Titu Maiorescu, este un C.I. Gulian, el însuși muștruluit sever și acuzat de același Leonte Răutu că nu înțelege spiritul doctrinei materialist-dialectice, în urma publicării unei *Introduceri în sociologia culturii*. Acest Gulian, devenit membru titular al Academiei Române, din 1955, și rămas în funcție până în 2011 (!!!), amantul și „eminența cenușie” de care se folosea din plin Maria Banuș în relația fagocitară cu Ceaușescu, fost dușman neîmpăcat al lui Constantin Noica și Lucian Blaga, s-a ilustrat în deceniul cinci al secolului trecut, cu o râvnă demnă de o cauză mai bună, drept cel mai înrăit dușman al lui Maiorescu și al întregului raționalism critic interbelic. A însăilat, de altminteri, prin 1950, unul dintre cele mai deșuchiate și rușinoase atacuri (*Titu Maiorescu, exponentul ideologiei reacționare a regimului burghezomoșieresc*) la adresa celui care criticase cu vehemență *arta cu tendință*, arătând, cu numeroase exemple din poezia și proza timpului său, că patriotismul, politica, preceptele morale și gnomice nu au ce căuta în artă. Înainte de a schimba foaia și a deveni popularizatorul vulgar al existențialismului francez și specialist în folclor african, la îndemnul lui C.I. Gulian, tânăra activistă Georgeta Horodincă concepe o aiuritoare convorbire

imaginară cu „nerecuperabilul” Titu Maiorescu (vezi *Adio, domnule Maiorescu!*, în *Gazeta Literară*, nr. 49 din 8 decembrie 1955), în care, pe un ton obraznic și indignat, ce nu încetează să și-l etaleze ostentativ, ridicola activistă îi prezintă ilustrului om de cultură, nici mai mult, nici mai puțin, decât volumul de versuri *Mărul de lângă drum* (1954) al lui Mihai Beniuc, în care s-ar afla, după părerea sa, „versuri de o rară splendoare”, tipice „poeziei noi a vremurilor noastre”. În dezacord cu rezerva pe care o trăda atitudinea inflexibil-severă a criticului, propagandistă, ce va dezerta ea însăși din sistem, sfârșind mai târziu pe malurile Senei, se trezește ținându-i lui Titu Maiorescu o adevărată lecție politică despre remarcabila *gândire originală a lui Mihai Beniuc*, facultate decelabilă, chipurile, în *viziunea, concepția filozofică și artistică a acestor poezii*, din care, torturându-l cu sadism, îi citește, firește, abundant. Acuzat cu perfidie, într-un limbaj sub demnitatea unei opere cu adevărat exemplare, că își apără în continuare vechile concepții (!!!) și că astfel incriminează „toată poezia noastră actuală” (!!!), criticul este forțat pe tot parcursul grotescului curs de îndoctrinare literară care i se ține post-mortem în colonele *Gazetei Literare*, să asculte cele mai stupide și absurde aberații, cum ar fi și aceasta, atât de goală de orice conținut, că „noi (propagandiștii politiciii comuniste, cu siguranță!) găsim în versuri(le) (lui Mihai Beniuc) mândria noastră, a celor care trăim prefacerile revoluționare ale țării noastre și care luptăm pentru înfăptuirea lor”. Odată târât în această discuție fantasmagorică de grotescul aparat de propagandă al partidului comunist, asemeni altor personalități de prim rang ale culturii noastre, lui T. Maiorescu i s-a organizat, pentru a fi complet eliminat din conștiința publică și viața literară, o furibundă campanie de presă. Pe urmele lui C.I. Gulian, care între timp devenise

academician, într-un serial din *Gazeta Literară*, 26 ianuarie, 24 iulie 1958, un Savin Bratu își propune și cheamă și pe alți confrăți aflați în primele rânduri ale propagandei de partid la lichidarea „fantomei lui Titu Maiorescu”. De succesul acestei operații de compromitere a concepției lui despre „arta pentru artă” ar „depinde însănoșirea literaturii române, desprinderea ei de erorile trecutului și chiar înfrângerea tendințelor liberaliste, «revizioniste și împăciuitoare» recente” (apud. E Negrici, *Iluziile literaturii române*, pag. 252). Pentru confuzul Savin Bratu – la ce ne-am putea aștepta? – *literatura, ca parte integrantă a cauzei partidului, nu este nici ea o reflectare pasivă a noului gata dezvăluit, ci un instrument special de sprijinire a creșterii noului de-a lungul luptei sale până la victoria finală*. La rându-i, după ce își aduce și el în perioada negrului dogmatism neo-sovietic neprețuita contribuție la dezvăluirea „caracterului reacționar al teoriei autonomiei esteticului”, autonomie firească în arte, pentru care a militat extrem de pertinent, dar și decent, încă din anii tinereții, Titu Maiorescu, viitorul estetician lukácsian, N. Tertulian (soțul Georgetei Horodincă) îl atacă într-o carte, de care la Paris (după 1982) nu-și mai amintea absolut deloc, pe criticul român care, între cele două războaie mondiale, a inițiat prin întregul său demers analitic, inclusiv „reinventându-l” pe Maiorescu, o primă întemeiere estetică a criticii românești. Simptomatic pentru alunecările și intoxicarea ideologică pe care esteticianul și filosoful marxist N. Tertulian le-a trăit în perioada realismului socialist (definit pentru prima dată la noi de N. Moraru în broșura *Realismul în literatură*, 1948), la comanda secției de propagandă a partidului, el va încerca, așadar, folosindu-se de o serie de pseudoconcepte, să pună sub semnul întrebării și să discrediteze întreaga operă a lui E. Lovinescu, în total și compromițător dezacord, la rigoare, cu

întregul spirit al acesteia (vezi N. Tertulian, *Eugen Lovinescu sau contradicțiile estetismului*, ESPLA, 1959).

Anatemizarea metodică a spiritului criticii burgheze de către ideologii și criticii de serviciu ai partidului unic, prin atacul deșănțat și fără precedent la adresa reprezentanților de vârf ai criticii moderniste (Maiorescu era acuzat, de pildă, până și de „greșelile ideologice” ale lui Creangă, iar Lovinescu de cele ale lui Camil Petrescu sau Hortensia Papadat Bengescu!), în fond, nu a fost decât o concertată campanie a statului totalitarist de stalinizare, după model sovietic, a întregului câmp literar. Marota acestuia a rămas, până târziu în anii șaptezeci ai secolului trecut, *realismul socialist*, „metoda fundamentală a literaturii și criticii literare sovietice”, prin care partidul – cum era stipulat în Statutul Scriitorilor Sovietici – nu numai că dirija și controla efectiv literatura, dar era și principalul făuritor al *noilor ei principii de creație*, concepte metodologice și funcții agitatorice... Importatorii și popularizatorii metodei *realismului socialist* sovietic la noi (Mihai Novicov, Ion Vitner, Ovid S. Crohmălniceanu, în principal) visau din confortabilele poziții pe care le ocupau în structurile administrativ-politice ale statului socialist ca partidul să-și exercite veșnic rolul de control asupra literaturii, invitând fățiș „să i se tragă un picior în spate” celui care ar fi îndrăznit să iasă din rând. „Acolo unde slăbește ofensiva noastră ideologică, scria Ovid S. Crohmălniceanu în broșura *Pentru realismul socialist* (1960), începe imediat contraofensiva inamicului”. Pe frontul promovării dirijiste a realismului socialist, devenit repede singura „concepție de creație literară” recunoscută oficial, în acele vremuri, în țara noastră, alături de numele celor citați mai înainte, cercetătorii perversului fenomen pot descoperi, cot la cot, atât în nefastul deceniu dogmatic (1950-1960/ 1948-1958), dar și mult după, o pătură

întreagă de culturnici, între care excelau prin zel și servilism Traian Șelmaru, Silvian Iosifescu, Paul Georgescu, Mihai Gafița, Sergiu Fărcășan, Vera Călin, Al Simion, Eugen Luca, Emil Boldan, aproape toți făcând parte din *activul de partid în domeniul criticii literare*.

Revenind la nucleul iradiant al criticii literare majore, născut în exercițiul de o viață al practicării ei cu har, modestie și demnitate de un T. Maiorescu și E. Lovinescu, trebuie spus că, în condițiile ubuescului regim comunist de la noi, reconsiderarea și eliberarea lui din închisoarea gândirii totalitariste a cunoscut un proces tortuos. Cu studii de psihologie și litere în țară, și stagii de perfecționare în Germania și la Paris, profesorul Liviu Rusu, scos samavolnic în 1948, ca și Lucian Blaga, de altminteri, de la catedra de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, în ciuda opoziției înverșunate a lui N. Tertulian (mă voi referi altă dată la acest episod; poate și la alte polemici!), reușește la mijlocul anului 1963 să pună și altfel „problema lui Titu Maiorescu”. Dintr-o scrisoare pe care esteticianul clujean i-o trimite lui Tudor Vianu în anul cu pricina (vezi *Scrisori către Tudor Vianu*, vol. III, 1950-1964, ediție îngrijită de Maria Alexandrescu Vianu și Vlad Alexandrescu, note de Geo Șerban, postfață de Florin Țurcanu, Editura Minerva, 1997), se înțelege că articolul intitulat *Însemnări despre Titu Maiorescu*, și publicat în *Viața Românească* nr. 5/1963, îi fusese cerut profesorului clujean – cine ar fi crezut? – chiar de cel care, cu un deceniu și jumătate în urmă, cum ne amintim, declanșase monstruoasa operațiune de răstălmăcire și lapidare metodică a operei critice a mentorului de la „Junimea”, recte de nimeni altul decât de Leonte Răutu! Acesta, sedus pur și simplu de „interpretarea marxist-leninistă” (!!!) a corespondentului lui Vianu, făcută operei lui Maiorescu, s-ar fi hotărât să-i accepte

pledoaria, ba mai mult, să și i-o publice, în nu mai puțin de 24 de pagini de revistă!, în regim de urgență! Nu vreau să comentez aici nici faptul că „reabilitarea” lui Titu Maiorescu s-ar fi făcut la comandă politică, iar cineva din sistem a avut nevoie și a profitat de ea, nici cât de tributară sau nu este ea în realitate canonului marxist. Vreau să atrag atenția doar asupra perversității raporturilor dintre factorii de decizie ai puterii politice și simpli muritori, fie ei și literați, în anii dictaturii proletariatului, citând și o *altă mărturie* despre același episod, făcută peste un deceniu de același Liviu Rusu... Ea este consemnată în paginile numărului 155/2008 ale revistei *Cultura* de publicistul Constantin Coroiu, cel care realiza, în 3 aprilie 1974, pentru „Radio Iași, înregistrarea conferinței ținute la Casa Pogor din localitate de către profesorul Liviu Rusu, însoțit de Alexandru Dima, conferință în care primul a vorbit și despre momentul inaugural a „reconsiderării” lui Titu Maiorescu. Citez varianta vorbită de Liviu Rusu, înregistrată pe bandă magnetică și apoi transcrisă de Constantin Coroiu: *A venit comemorarea lui Caragiale, în 1962: 50 de ani de la moartea sa – un nou prilej ca, pornindu-se de la niște afirmații ale acestuia, care până la urmă s-au dovedit nefondate, să înceapă din nou o întreagă ofensivă împotriva lui Maiorescu, în toamna lui '62... Am scris un memoriu, fără intenția de a-l publica, ci numai să sesizez forurile cu dovezi precise, cu citate de texte, cum spune prietenul Dima, cu citate precise, ce se spune și ce spune autorul. Și am reușit să fac să ajungă acolo unde trebuie: la Comitetul Central. Am lucrat trei luni la acel memoriu care în manuscris cuprinde 75 de pagini. Așteptam rezultatul. Odată mă pomenesc că, fără să se schimbe măcar o virgulă, ci doar titlul, apare în «Viața Românească» (...) Eu*

am spus: «*Problema Titu Maiorescu*» și a fost schimbat «*Însemnări despre Titu Maiorescu*».

La exact trei luni după aceste prime *Însemnări despre Titu Maiorescu*, ce inaugurează chiar și sub rezerva comenzii de partid, la rigoare, seria *revizuirilor* atât de necesare într-o cultură dramatic fracturată, cum se prezenta cultura română după cel de al doilea război mondial, în aceeași *Viață Românească*, nr 8, Tudor Vianu publica un articol de susținere de 7 pagini, intitulat *Înțelegerea lui Titu Maiorescu*, intervenție pe care o va antologa, în 1965, alături de câteva articole mai vechi, risipite prin diverse reviste interbelice, în deosebit de căutata sa culegere de *Studii de literatură universală*. Până la comemorarea semicentenarului morții criticului din 1967, în paginile câtorva reviste literare din București și din alte orașe și-au putut exprima opiniile despre rolul de îndrumător cultural și deschizător de drumuri în critica literară – desant, desigur, atent supravegheat de ochiul foarte vigilent al cenzorilor partidului – atât critici din generațiile mai vechi, (Liviu Rusu însuși, Vladimir Streinu, Edgar Papu, Al. Paleologu, Alexandru Piru, Adrian Marino) cât și din generațiile mai tinere (Dan Mănuacă, Dumitru Micu, Eugen Simion, Mircea Zăciu, Nicolae Manolescu

Emanciparea ideologică și lupta pentru „reabilitarea lui Maiorescu” a unei părți a criticii din deceniul șapte comunist a făcut posibilă, în 1967, (cu ocazia comemorării semicentenarului Titu Maiorescu), apariția editorială, sub îngrijirea Domnicăi Filimon Stoicescu, a unui prim volum din articolele de direcție ale criticului *Junimii*, intitulat „*Din «Critice»*” (Ed. Tineretului). În prima frază a *Studiului introductiv*, semnat de Liviu Rusu, acesta scria cu un nedisimulat sentiment de satisfacție: „Astăzi nu se mai poate pune la îndoială că Titu Maiorescu a fost una dintre cele mai mari

figuri ale culturii românești”. Considerată, din perspectiva colecției în care a apărut (*Lyceum*), de uz școlar (deși a mai trebuit să se scurgă încă un deceniu pentru ca „primul critic român” să pătrundă timid și mai mult grație lui Eminescu! în programele școlare), în același an, Editura pentru literatură, „Minerva” scoate o ediție în două volume de *Critice*, îngrijită de aceeași Domnica Filimon și prefațată de Eugen Todoran. Pe ultima copertă a volumului II, Tudor Vianu își continuă contondent și eficace pledoaria de susținere a „recuperării” operei maioresciene, scriind: *Influența lui Maiorescu a lucrat în sensul temeiniciei; a descurajat mediocritatea și a făcut imposibilă farsa culturală. Reputațiile: dărâmate de el nu s-au mai putut reface. Admirăm și astăzi verbul lui critic, sobru și incisiv, demnitatea lui polemică de la care nu s-a abătut niciodată, prin evitarea oricărui atac personal, prin menținerea în singurul plan al ideilor. Acțiunea criticii culturale a lui Maiorescu a fost salubră.*

Departate de a fi câștigată în totalitate, bătălia pentru Maiorescu a continuat și în anii următori, când, datorită „tezelor din iulie”, 1971, viața culturală românească se *re-stalinizează* programatic pe baza unui *realism socialist* de inspirație coreeano-chineză. La datorie, Mihai Ungheanu (*Campanii*, EPL, 1971) este primul care ia atitudine față de recuperarea critică a „masonului Maiorescu”, socotind inacceptabil dogmatismul lui estetic într-o literatură care se ghidează după alt îndreptar politic și filozofic. După 40 de ani scurși de la ridicolul articol al Georgetei Horodincă din *Gazeta Literară*, strângându-și acest gen de „campanii” într-un volum, Ungheanu nu ezită să îl intituleze și el *Adio, domnule Maiorescu!* (Ed. Enciclopedică, 1995). Un gest care trădează, implicit și manifest, nu numai angoasa neofitului față de valabilitatea transistorică a criticii maioresciene, dar și poziția

de ținut în care evolua. Luat de val, fostul troțkist, Paul Georgescu, considera (vezi, *Printre cărți*, Ed. Eminescu, 1973) că lupta pentru „reabilitarea lui Maiorescu” din anii anteriori se dăduse de fapt pentru „un Maiorescu posibil”: *un fals Maiorescu*, condiție pe care cu timpul o va părăsi, trecând – trebuie s-o spun, fără să laud sau să critic – de partea optzeciștilor și postmodernismului...

Apreciind că operația de revizuire și recuperare a lui Titu Maiorescu, odată declanșată, atari accese și excese, fie și în condițiile *noii revoluții culturale* de după vizita din 1971 a lui Ceaușescu în Orientul Îndepărtat (China, Coreea de Nord, Mongolia și Vietnam) nu mai au, cel mult, decât puterea creării unor efecte perverse, ar trebui totuși remarcat că *bătălia pentru Maiorescu* din anii '70-'80 ai secolului trecut s-a dat până la urmă între gruparea care a apărut cauza specificității și normei estetice, concentrată, în principal, grație unei susțineri ideologice tacite mai luminate, în jurul principalei reviste a Uniunii Scriitorilor și facțiunea proto-cronistă și naționalistă, sprijinită de adepții vechilor cutume ale propagandei comuniste, pentru care Titu Maiorescu a rămas până la căderea comunismului doar un critic burghez, formalist și cosmopolit.

Pe acest front, între 1975 și 1989, Editura Minerva a reușit să pună pe piață, sub îngrijirea Georgetei Rădulescu-Dulgheru și Dominicăi Filimon, *Jurnalul* în nouă volume al lui Titu Maiorescu, acoperind perioada 1855-1879. Foarte bine-venit în acele vremuri și încă indispensabil și azi (am auzit că se lucrează de zor la o nouă versiune tipografică, cu un aparat științific foarte ambițios, din care am avea deja un prim volum al *Însemnărilor zilnice*), el succeda ediția în trei volume, publicată între anii 1937 și 1943, variantă realizată, cum bine se știe, de I.A. Rădulescu-Pogoneanu, cea care i-a inspirat lui

E. Lovinescu (dar el nu a cunoscut și folosit decât primele două volume!) neegalata monografie *Maiorescu* din 1940. Exhibând mari ambiții, în parte îndreptățite, după studii precum *Junimea* (1966), *Junimea și junimismul* (1975) ș.a., Zigu Ornea ne-a lăsat și el în ultimii ani ai băătăliei pentru Maiorescu (1986-1987) o corectă și „lovinesciană” (mai mult decât se crede îndeobște) *Viața lui Titu Maiorescu*, 2 vol., Editura Cartea Românească, o lucrare purtând inconfundabila amprentă (nu numai de lector) a Magdalenei Bedrosian.